

Slægtsforskning i Hærens og Søværnets arkiver

November 2015 • Af Jørgen Green

Praktiske oplysninger

Jeg kan kontaktes på:

- green@grifo.dk

Mine bøger:

- Slægtsforskerens ABC.
- Slægtsforskning i lægdsruller, søruller og i hærens og søværnets arkiver.
- Slægtsforskning for børn, unge og deres forældre.
- Jean Baptiste Carpentier og den franske revolution.
- Kampen om Norge.
- Det store bedrag. Om danske og norske søfolk i Napoleons tjeneste.
- Pension, invalideforsørgelse og støtte til de efterladte. Om slægtsforskning i pensionsarkiverne m.m.
Udkommer 1. december 2015.

Bøgerne kan bestilles på Forlaget Grifos hjemmeside:
www.grifo.dk eller hos boghandlerne.

E-Bøger

- Håndbog for Slægtsforskere. 2015.
- Pension, invalideforsørgelse og støtte til de efterladte. Om slægtsforskning i pensionsarkiverne m.m.
Udkommer 1. december 2015.

Kan købes på [Apples hjemmeside](#) og hos netboghandlerne. Ved køb på Apples hjemmeside får man automatisk besked, når bogen opdateres og kan herefter hente en ny gratis version ned. Den service tilbyder netboghandlerne ikke.

Disposition for foredraget

- Hærens og søværnets historiske udvikling frem til 1920.
- Gennemgang af de vigtigste arkivalier i hærens og søværnets arkiver
- Besvarelse af spørgsmål.

Hærens arkiver vedrørende regimenterne

Hvor findes oplysningerne?

I princippet skal arkivalierne (oplysninger) om såvel de hvervede som de udskrevne findes de samme steder, dvs. i regimentets arkiv. For at finde arkivalierne skal man derfor kende navnet på soldatens regiment, og hvornår han har gjort tjeneste.

Regimenternes arkiver

Regimenternes arkiver består af mange forskellige arkivalier, f.eks:

- **Stambøger, stamkort, stamsedler** med mere eller mindre fyldige personoplysninger. Kaldes nogle gange for **Til- og Afgangsprotokoller**.
- **Befalingsbøger** vedr. de befalinger, som enheden selv udsteder.
- **Dagbøger** vedrørende begivenheder i enheden.
- **Disciplinærbøger** med oplysninger om disciplinære straffe, kaldes nogle gange for **Straffebøger** eller **Justitsprotokoller**.
- **Edsprotokoller**.
- **Fortroligt eller klassificeret arkiv**, normalt mobiliserings- og personelsager.
- **Indgående skrivelser** eller indkomne sager.
- **Konduite- og/eller Forfremmelseslister** over officerer m.fl.
- **Korrespondancebøger** vedr. udgået post evt. med kopi af brevet.
- **Listebøger**, oprindelige over heste, men senere blandet bogføring.
- **Ordrebøger** vedr. ordrer fra overordnede kommando-myndigheder.
Bliver også kaldt paroljournaler.
- **Personalia**, personeloptegnelser udover dem, som findes i stambøgerne.
- **Rapportbøger** oversigtsbog over personel og heste, liste over officerer og underofficerer, evt. med sidstnævntes koner og børn, herunder datoer for giftermål og fødsler m.m.

- **Registraturbøger** med registrering af indgået post. Senere erstattet af postlister og emnekort.

Stamblade i Krigsministeriets Arkiv

Husk, at der i [Krigsministeriets arkiv](#) findes en omfattende samling af stamblade for officerer, menige, stampersonel og underofficerer samt civil ansatte, som har gjort tjeneste i hæren, søværnet, flyvevåbnet i nyere tid. Nogle med billede af den pågældende.

- 1880 Officersstamblade, Hæren og Flyvevåbnet
- 1900 Officersstamblade, Læger, tandlæger og dyrlæger
- 1900 Officersstamblade, Lærere ved forsvarets skoler
- 1823-1999 Stamblade (menige, stampersonel og underofficerer samt civile); Hæren, Søværnet, Flyvevåbnet.

Selv om det oplyses, at arkivet dækker perioden fra 1823-1999, så er der kun få stamblade før ca. 1920. For at finde et stamblad skal man blot vide pågældendes navn samt hvor og hvornår pågældende er født.

Specielt om de hvervede soldater

Hvervningen kunne ske ved regimentet eller via et hvervekontor. Der var hvervekontorer flere steder i Tyskland.

- Mellem 18-34 år (senere ændret til 30 år).
- Mindst 65 tommer høje.
- De hvervede skulle være europæere fra en af de tre hovedreligioner.
- Måtte ikke være kagstrøget eller brændemærket.
- Modtog håndpenge ved hvervningen.
- Tjeneste for 8, 10 eller 12 år. Mulighed for at forlænge kontrakten.

Bøger, artikler og seddelkartoteker

Bøger

Opslagsværker om hærens officerer og hærens embedsmænd

- I.C.W. Hirschs' 12 håndskrevne bind om »*Danske og Norske officerer 1648-1814*«. Findes bl.a. på Rigsarkivet og Det Kgl. Bibliotek.
- Olai Ovenstad »*Militærbiografier. Den Norske Hærs Officerer fra 18.1. 1628 til 17. maj 1814* (2 bind). Oslo 1948.
- V. Richters to bøger om »*Den danske Landmilitæretat 1801-1894*«. Kongelig udnævnte militære og civile embedsmænd ført frem til 1796.
- Hjorth Nielsen (red) om »*Danmarks Hær*« (2 bind). København 1934-35. Officerer efter 1894.
- O. Kyhl »*Den Landmilitære Centraladministrations Embedsstat 1660-1763* (2 bind). Rigsarkivet 1973.
- A. Mygind om »*Den Landmilitære Embedsetat og Centraladministration oktober 1763 - april 1848*».
- H. Kroon: *Faste Artilleriofficerer af linen 1764-1889* (2 bind). Det Kongelige Garnisonsbibliotek 1978.
- P.I. Liebe og E. Borgstrøm: *Faste Artilleriofficerer af linen 1764-1889* (4 bind). Det Kongelige Garnisonsbibliotek 1978.
- P.I. Liebe og E. Borgstrøm: *Navne- og sagsregister til Generalstaben. Den dansk-tydske krig 1848-50*. 1978. Det Kongelige Garnisonsbibliotek 1978.
- Hector Bock: *Danske Mindesmærker og Kriegergrave i Sønderjylland fra krigene 1813, 1848-50 og 1864*. Slesvigsk Forlag. 1940.
- J. Dencker: *Nekrologer og biografier over afdøde officerer o.l.* Det Kongelige Garnisonsbibliotek 1981.
- Robert Lemming: *Danske Soldater i Preussisk og Østrigs Fangenskab i 1864* (4 bind).

- Robert Lemming: *Sårede danske soldater i 1864*.
- Robert Lemming: *Register over døde i krigen 1864* (2 bind).
- Axel F. Hansen: *Mindeskrift over i 1864 Faldne officerer*. Høst & Søn's Forlag. 1909.

Opslagsværker om søværnets officerer

- Topsøe-Jensen m.fl. »*Officerer i den Dansk-Norske Søetat 1660-1814 og den Danske Søetat 1814-1932*«. Gyldendal.
- Topsøe-Jensen. »*Det danske Søofficerkorps 1801-1919*. Gyldendal. 1919.
- S.E. Pontoppidan og J. Teisen. »*Danske søofficerer 1933-1982*« Søe-Lieutnant-Selskabet. 1984.
- V. Richter: *Den danske Søetat 1801-1890*. Gad 1894.

Artikler om månedsløjtnanter i søværnet

- J. Teisen: »*Månedsløjtnanter 1801-14*«. Tidsskrift for søværnet. 1961. Særnummer.
- J. Teisen: »*Måned- og reserveløjtnanter 1848-50 og 1864*« Tidsskrift for søværnet. 1964. særnummer.

Andet

- [Schjøppfes Samling](#) på Rigsarkivet om Danske som officerer i fremmed krigstjeneste 1815-1965. Navneregister på Læsesalen

Seddelkartoteker lagt ud på Arkivalieronline under:

- [Find din slægt](#). [Militære skifter](#) og [Erindringsmedaljen](#).
- [Forsvarets arkiver - Registre og hjælpemidler](#).

Her kan du bl.a. finde navnekartoteker med oplysninger om Forsvarets mandskab og med henvisninger til arkivalier i Forsvarets Arkiver. *Se oversigt på næste side.*

Seddelkartoteker lagt ud på Arkivalieronline

- Navnelister til Hædersgaven 1864.
- Justitsprotokol, 1.- 3. Slesvigske Kyrasserregiment.
- Militære skiftesager: Underofficerer.
- 1. Dragonregiments Justitsprotokol nr. 1.
- 1. Feltartillerireg. justitsprotokoller
- 1.- 4. Dragonregiments Justitsprotokoller II-IV
- 2. Dragonregiments Justitsprotokoller nr. 1 - 2 + 4.
- 3. Dragonregiments Justitsprotokol nr. 1.
- 4. Dragonregiments justitsprotokoller 1-2.
- 4. Dragonregiments Justitsprotokoller 1-3.
- Ansøgere til told- og andre stillinger.
- Artilleriets Underofficerer.
- Artilleriets Underofficerer, Frisedler.
- Artilleriets Underofficerer, Frisedler før 1842.
- Artillerikadetter, stykjunkere og officersaspiranter.
- Berlien, Danske og norske officerer.
- Berlien, Den Danske Landarmé 1660.
- Bøssebrugere, Arsenalbetjente og Sadelmagere.
- Carl af Hessens arkiv, personelsager.
- Carl af Hessens arkiv, sagsregister.
- Centralkorporalskolen.
- Danske officerer 1848-1850 og 1864.
- Danske officerer ved den aktive arme 1864.
- Danske soldater i fangeskab 1864.
- Danske soldater i slesvig-holstensk krigsfangeskab 1848-1850.
- Drabantgarden.
- Erindringsmedaljen 1801 (Slaget på Reden).
- Faldne i 1848-50 og 1864.
- Faldne i Istedslaget (1850 - 1850)
- Faldne i krigen 1864, Hæren.
- Faldne i krigen 1864, Marinen.
- Feltpræster.
- Fodfolkets underofficerer.
- Fodfolkets underofficerer og spillemænd.
- Frivillige 1848 og 1864 (1848 - 1864).
- Fæstningers justitsprotokoller.
- Generalregistratur for Forsvarets arkiver.
- Grenaderkorpssets justitsprotokol.
- Hirsch, civile personer.
- Hirsch, Danske og norske officerer.
- Hirsch, regimenter.
- Holstenske Infanteriregiments edsprotokol.
- Holstenske Infanteriregiments officerer.
- Indstillinger og dekorationer 1864.
- Justitsarkivet, Frisedler.
- Justitsprotokoller, C.L.L. von Cohl.
- Justitsprotokoller, C.L.L. von Cohl, diverse enheder.
- Kadetattester.
- Kilderegister til 15. Bataillons officersfortegnelse.
- Kirurger, Feltskærere, Dyrlæger og kursmede.
- Kommandoskolen.
- Livgardens Justitsbilag (1723 - 1723).
- Livgardens Justitsprotokol nr. 4.
- Livgardens Justitsprotokol nr. I-VI.
- Livgardens musikarkiv.
- Lützens kartotek over personalia for artilleriofficerer.
- Marinekorpsset 1803.
- Medaljesager, Veteraner søgt efter 1884 (1884 - 1924).
- Militære skiftesager: Menige og civile.
- Militære skiftesager: Officerer.
- Mønstringer i Rendsborg.
- Navnelister, Overkrigssekretærens håndbreve.
- Navnelister til Hædersgaven 1864, enker.
- Navnekartotek over Generalhvervekommissionens arkiv.
- Notater om Artilleriofficerer.
- Officerer, der har stået i nr. ved 6. Regiment.
- Preussere faldet i 1864.
- Raket-, Sappeur- og Ingeniørkorpssets Underoff.
- Register over døde i krigen 1864.
- Registratur over Forsvarets Billedarkiv 1570-1976.
- Reserveofficersaspirantskolen.
- Rockstrohs erhvervskartotek til Kbh.s Garnisons journaler.
- Rockstrohs navnekartotek til Københavns Garnisons journaler.
- Ruller i Rigsarkivet (1803 - 1803).
- Rytteriets Underofficerer.
- Rytteriets Underofficerer, 2. Dragonregiment.
- Rytteriets Underofficerer, forstærkninger og reserver.
- Rytteriets Underofficerer, Nyt kartotek.
- Sct. Helena Medaljen (1857 - 1859).
- Sct. Helena Medaljen, fortegnelse (1857 - 1859).
- Skandinaviske frivillige 1848-1849 (1848 - 1849).
- Skandinaviske frivillige i de slesvigske krige - Officerer (1848 - 1864).
- Skandinaviske frivillige i krigen 1864 (1848 - 1864).
- Slesvigske Gendarmerikorps.
- Svenske statsborgere i krigen 1848-1850.
- Svenske statsborgere i krigen 1864
- Sårede danske soldater 1864.

Hærens og søværnets historiske udvikling ca. 1000-1920

- 1000 Ledingen, hvor vikingerne ved private aftaler med lokale fyrster eller konger drog på krigstogt.
- 1471: Bådsmænd (skippere og søfolk), bartskeerere, trompeterer udskrives fra købstæderne og lenene.
- 1550: Holmens faste stok (håndværkere, matroser, rugdreng, spillemænd) samt underofficerer og officerer. Hvervede (geworbne) soldater til fods supplerer udskrevne landsoldater og hvervede gårdryttere i ridende regiment.
- 1661: Rytteriet og infanteriet oprettes.
- 1684: Artilleriet oprettes.
- 1701: Forordning om Landmilitsen for bønderne og deres sønner. Søofficerer (søkadetter) uddannes fra 1701.
- 1704: Forordning om søværnepligt for dem, som ernærer sig ved søfart og deres sønner i sølimitområderne inkl. købstæderne. De værnepligtige omfatter helbefarne, halvbefarne, søvante og usøvante samt skippere og styrmænd. De udskrives på session.
- 1712: Landkadetakademiet oprettes.
- 1730: Christian 6. ophæver forordningerne om landmilitsen og de nationale rytterregimenter. Hvervede ryttere antages i stedet.
- 1733: Landmilitsen genindføres. Stavnbandet indføres for bønderkarle under 36 år, som ikke må forlade godset, hvis godsejeren kan tilbyde dem tjeneste. Gælder for hele landet dog ikke Bornholm, som er fritaget for værnepligt. Det er godsejerne, som bestemmer, hvem der skal udskrives. Sessioner for 18-36 årige afholdes hvert år straks efter Michaelis (29. september).
- 1741: Stavnbandet udvides fra det 9. til 40. år. Hvis en soldat efter endt tjeneste som soldat ikke vil overtage en fæstegård på godsejerens betingelser, kan godsejeren udskrive ham til et hvervet regiment for 6. til 8. år – undertiden op til 10 år.
- 1764: Stavnbandet udvides fra 4. til 40. år.
- 1764: Der udskrives nationale rytterregimenter og såkaldte geworbne landrekrutter fra 1764. Ordningen med landrekrutter ophører i 1774; men genindføres i 1778.
- 1771: Den militære skifteforvaltning overgår til de civile domstole.
- 1788: Frd. af 20. juli 1788 om stavnbandets løsning indfører almindelig værnepligt for bondestanden. Der begyndes en afvikling af hvervningen af menige soldater til de hvervede regiment. Over en periode 2-3 år foretages der en registrering af alle mænd på landet.
- 1802: Ordningen med nationale rekrutter ophører i 1802-03. Overførsel til Landeværnet efter 6 år ved linien og indtil det 45. år. Hvervningen af menige soldater ophører.
- 1808: Landeværnet tilknyttes bataljonerne som forstærkningsbataljoner (annekterede). Tilbage til 8 år ved linien.
- 1849: Alm. værnepligt for næsten alle unge mænd født 1826.
- 1850: Holmens faste stok afvikles over en årrække fra ca. 1850.
- 1860: Ordningen med amtskorpser ophører.
- 1867: Ordningen med stillingsmænd (stedfortrædere) ophører.
- 1861: Alle værnepligtige indskrives i lægdsrullen. Hel- og halvbefarende søfolk skal overføres fra lægdsrullen til sørullen. Herudover udskrives der fra lægdsrullen mandskab til tjeneste ved søværnet som marineinfanterister m.m. uden at være indskrevet i sørullen.
- 1912: Førings af selvstændige søruller ophører. Alle værnepligtige udskrives fremover fra lægdsrullen. De, som står i sørullen bliver tilbageført til landrullen for det samme lægd.
- 1919: De civile domstole overtager de militære straffesager.

Landmilitsen og rytteriet fra 1701-1790

Nationale soldater (1701-1730)

Eksercits på øvelsespladser i lokalområdet på udvalgte søn- og helligdage. Kompagniøvelser 4 gange om året. Senere også en årlig bataljons- eller regimentsøvelse afhængig af landets politiske tilstand og økonomi.

Udskrevne, nationale infanteriregimenter 1701-30

- Østersjællandske Infanteriregiment.
- Vestersjællandske Infanteriregiment.
- Fynske Infanteriregiment.
- Aarhuske Infanteriregiment.
- Aalborgske Infanteriregiment.
- Riberske Infanteriregiment.
- Viborgske Infanteriregiment.

Udskrevne nationale rytterregimenter fra 1701-1715

- 2 Sjællandske nationale rytterregimenter.
- Fynske Nationale Rytterregiment.
- 4 Jydske nationale rytterregimenter.

Fra 1715-1730 udskrives rytterne fra ryttergodserne:

København, Frederiksborg, Tryggevælde, Kronborg, Antvorskov, Vordingborg, Falster, Lolland (og en del af Falster), Fyn, Dronningborg, Skanderborg og Koldinghus.

I 1730 nedlægger Christian VI (1730-46) landmilitsen og stopper udskrivningen af ryttere fra rytterdistrikterne. Fra 1730 og frem til ca. 1790 udgøres rytterregimenterne udelukkende af hvervede ryttere.

Udskrivningen genoptages i 1733, hvor følgende regimenter oprettes:

- **Fyenske Nationale Infanteriregiment (1733-63)**
Deles i 1.-3. Fynske Bataljon 1763. Ophæves i 1765.
- **Nørre Jyske Nationale Infanteriregiment (1733-63)**
Deles i 1.-3. Nørre Jyske Bataljon 1763. Ophæves i 1765.
- **Søndre Jyske Nationale Infanteriregiment (1733-63)**
Deles i 1.-3. Søndre Jyske Bataljon 1763. Ophæves i 1765.
- **Sjællandske Nationale Infanteriregiment (1733-63)**
Deles i 1.-3. Sjællandske Bataljon 1763. Ophæves i 1765.
- **Slesvigske Nationale Infanteriregiment (1737-63)**
Ophæves i 1765.
- **Slesvig-Holstenske Nationale Infanteriregiment (1737-63)**
Ophæves i 1765.
- **Oldenborgske Nationale Infanteriregiment (1737-63)**
Ændres i 1763 til Oldenborgske Bataljon, ophæves i 1765.
- **3. Sjællandske nationale Bataljon (1768-1774).**
- **1. Fynske Nationale Bataljon (1768-1774).**

Fra ca. 1762 bliver hver landmilits tilknyttet et hvervet regiment. Fra 1774 indgår de udskrevne værnepligtige helt i de hvervede regimenter. De udskrevne nationale skal udgøre ca. 2/3 af regimentet og gennemgå en rekrutskole på 8 uger samt øvelser af 5 ugers varighed af hvert andet år. Blev kaldt **landsoldater**.

Landrekrutter

Der blev også udskrevet landrekrutter (blev også kaldt nationale rekrutter) til fast tjeneste ved de hvervede regimenter fra 1767-1774, 1778-1802. Selv om de var udskrevne værnepligtige, blev de betragtet som hvervede. De modtog 20 rdl. i håndpenge og havde fortrinsret til frimandstjeneste (dvs. søge arbejde) når der ikke var brug for deres tjeneste ved regimentet.

Søindrullering fra 1704

Omfatter dem, er ernærede sig ved søfart og deres sønner og som boede i et sølimit, som lå som en bræmme langs alle landets kyster, købstæderne, øerne og fjorde.

Hvor befarene, de pågældende var, havde betydning for aflønningen:

- En helbefaren 5 rdl. pr. måned.
- En halvbefaren 3 1/2 rdl. pr. måned.
- En søvant 2 1/2 rdl. pr. måned.

Iflg. forordning fra 1705

- En person, som vil passere for **helbefaren** bør billig kunne svare til følgende poster nemlig, at forstå sit kompas og deudi springe frem og tilbage. Dernæst vide at stå til rors og styre vel, såvel udi hårdt som magsvejr. Forstå sig at gøre rede, hvorledes alt tovværket indskæres, hvoerledes tovene skal opskydes og belægges, hvorledes sejlene skal anslages og igen rebes. Vide at splejdse, knobe og kende såvel det stående som løbende redskab samt fire strenge tove, og hvorledes varpningen det ene kabeltov skal surres på det andet. Vide at gøre alle slag steg samt være vel beløben udi alle slags skibsredskab.
- En **halvbefaren** bør i vore tanker på det mindste vide, hvor mange streger er kompas har og kende stregerne, desuden at kende alt løbende redskab, omendskønt han ikke forstår sig på, hvorledes det skal indskæres. Denæst have nogenlunde med at gå højbådsmanden til hånd udi spedsen og knobben, så han derpå kan vide at gøre forskel, såvel som kunne indtage og beslå små sejl.
- For **søvant** kan regnes den, som har faret med de små jægter og eller ved at omgå og sejle med en jolle samt ro i hult vand, fiske på havet og udffare på stor fiskeri, og tragter med tiden at vorde befaren og ved søen sig at ernære.

Iflg. forordningen fra 1770 skulle de indrullerede inddeles i fire klasser afhængig af deres befarenhed

1. Helbefarne: seks års erfaring som sømand.
2. Halvbefarne: fire års erfaring som sømand.
3. Søvante: to års erfaring som sømand (udgik i 1861).
4. Usøvante: mindre en to års erfaring som sømand (udgik i 1861).

I forordningen fra 1861 om søindrulleringen

1. Helbefaren: hvis han havde sejlet i 36 måneder og i denne tid havde gjort fire togter enten øst for linjen Kalmar-Rügenwalde eller vest for linjen Kap Lindenæs-Texel.
2. Halvbefaren: hvis han havde sejlet som sømand i mindst 18 måneder og i denne tid havde gjort to togter enten øst for linjen Kalmar-Rügenwalde eller vest for linjen Kap Lindenæs-Texel.

Betegnelsen halv- og helbefaren måtte ikke gives til nogen, som ikke var fyldt 18 år.

Alle værnepligtige skulle indskrives i lægdsrullen. Kun befarne skulle overføres fra lægdsrullen til sørullen.

Iflg. værnepligtsloven af 1912

Betegnelsen »befaren« skulle gives den værnepligtige, der i 18 mdr. havde været i fart som sømand og i den tid gjort to rejser fra havne, der var beliggende vest for en linje fra Texel til Kap Lindenæs eller øst for en linje fra Rügenwalde til Kalmar.

Føringen af selvstændige søruller ophører i 1912. De, som står i sørullen, overflyttes til samme lægd i samme udskrivningskreds.

Udskrivningsdistrikter 1733-64

Sjællandske Nationale Fodregiment (1733-64)

Mandskabet blev udskrevet fra Lolland, Falster og hele Sjælland med undtagelse af den vestlige del med samlingspladser i Esrom, Vordingborg og Ringsted) og med øvelsesplads i Ringsted.

Fynske Nationale Regiment, (1733-64)

Blev udskrevet fra Fyns Stift og det vestlige Sjælland. Regimentets samlingsplads var Odense. På bataljonsniveau i Odense, Nyborg og Kalundborg.

Nørrejyske Nationale Regiment (1733-64)

Mandskabet blev udskrevet fra Aalborg og Viborg Stifter. Regimentets samlingsplads var Hobro. På bataljonsniveau Hobro, Aalborg og Viborg.

Sønderjyske Nationale Regiment til fods (1733-65)

Mandskabet blev udskrevet fra Aarhus og Ribe Stifter. Regimentets samlingsplads: Vejle. På bataljonsniveau: Vejle, Aarhus og Ribe.

Slesvigske Nationale Regiment til fods (1737-1765)

Udskrivningsområde: Nordslesvig, Als, Ærø og Femern. Regimentets samlingsplads: Flensborg.

Slesvig-Holstenske Nationale Regiment (1737-65)

Udskrivningsområde: Sydslesvig og Holsten. Regimentets samlingsplads: Preetz.

De nationale regimenter blev i 1764-65 tilknyttet de hvervede regimenter og blev indlemmet i disse i 1774.

Udskrivningsarkivalier frem til ca. 1788

Land- og krigskommisærernes arkiver

Korrespondanceprotokoller, ruller over udskrevne soldater og ryttere, erklæringsprotokoller fra sessionerne, kopibøger vedr. skrivelserne m.m.

Amternes og amtsstuernes arkiver

Udover love, cirkulærer, plakater, også udskrivningsarkivalier. Sessionlister, ruller over udskrevet mandskab fra godserne, søindrulleringen, borgervæbningen, landeværnsmandtal, hjemsendte rekrutter fra regimenterne.

Ryttergodsernes arkiver

Lægdsruller, reserveruller, lægdsindelingsruller. udskrivningslister over dragoner, sessionslister, march- og udredningspenge, frihedspas, egnede personer til garden til hest.

Bispeembederne, kirke-, kloster-, hospitals-, universitets- og skolegodsernes samt de private godsets arkiver

Sessionslister, lægdsruller, reserveruller, udskrivningsruller, rømninger og trætter om værnepligtige, march- og udredningspenge, frihedspas, kautionsspenge m.m.

Kopier af udskrivningslister (1784-1815) for søværnepligtige blev sendt til de centrale udskrivningsmyndigheder i København samt registre til indrulleringsreferatprotokollerne med tilhørende journalsager (1805-47) kan findes i:

- Ekviperingssekretariatets arkiv på Rigsarkivet.
- Admiralitetskontorets arkiv (fra 1847).

Krige 1701-1945

Krige:

- 1701-1714: Danske hjælpetropper i den spanske arvefølgekrig.
- 1709-1720: Den store nordiske krig.
- 1734-1736: Den polske arvefølgekrig. Mange af soldaterne vendte ikke hjem.
- I 1788 er Sverige i Krig med Rusland. På grund af den dansk-russiske traktat tvinges Danmark med i krigen. Den norske hær besejrer en svensk hær ved Kvistumbro. Mange nordmænd omkommer på grund af manglende forsyninger, men ellers beskedne tab på begge sider. Kaldes af samme grund for »tyttebærkrigen«.
- 1801: Hamborg og Lubeck besættes af danske tropper. Slaget på Reden indleder krigen mod Sverige og England. Oplysninger om de sårede og dræbte kan findes på DIS-Danmarks Slægt & Data [på dette link](#).
- Københavns Bombardement, ranet af flåden.
- 1808-09: Franske, spanske og nederlandske hjælpetropper i Danmark, 32.800 mand, for at indlede en krig mod Sverige. De spanske tropper gør oprør og bliver af englænderne hentet på Langeland.
- 1808-1813 Danske og norske søfolk (ca. 3.300) sendes til floden Schelden for at indgå i Napoleon flåde. Oplysninger om de søfolk og officerer, som blev udsendt, kan findes på min hjemmeside [Det store bedrag](#).
- Den norske hær i kamp med svenskerne ved grænsen anført af prins Christian August af Augustenborg, som senere bliver valgt som svensk kronprins, men dør kort tid efter kroningen. I stedet bliver den franske marskal Bernadotte valgt.
- 1813-14: Det 1. auxilliærkorps (hjelpekorps). Korpset

(ca. 12.000 mand) deltager i krigen på Napoleons side mod de allierede, men især mod den svenske kronprins

Bernadotte, som har krævet at få Norge overdraget.

Den 14. januar 1814 bliver korpset opløst som led i freds-aftalen. Russiske soldater befinder sig på dansk grund for at sikre, at Danmark overgiver Norge til Sverige i henhold til freds-aftalen. De danske deltagere får i 1858-59 mulighed for at ansøge om Sct. Helena medaljen.

- 1814: Det 2. auxilliærkorps, 10.000 mand dannes for under Bernadottes ledelse at kæmpe mod Napoleon. Bliver trukket tilbage, da den svenske kronprins Bernadotte truer med at besætte Jylland på grund af Norges selvstændighedskamp anført af den danske kronprins Frederik Christian, søn af arveprins Frederik (den senere Christian 8.). Svenske tropper marcherer ind i Norge og tvinger den nyudnævnte konge til at give trone tilbage til Stortinget, som godkender, at Norge bliver en del af Sverige men med en stor grad af selvstyre, eget storting og egen grundlov, den frieste i Europa på dette tidspunkt. De russiske tropper trækkes tilbage.
- 1815 Det 3. auxilliærkorps, 15.000 mand marcherer til Frankrig, som en del af de allieredes besættelseshær. Vender tilbage til Danmark i 1818.
- 1848-50: Treårskrigen i Slesvig.
- 1864: Den 2. slesvigske krig, hvor vi mister Holsten, Slesvig og Lauenborg samt en del af Sønderjylland.
- 1914-1917 Mobilisering på grund af 1. verdenskrig. [Links til arkivalier vedrørende 1. verdenskrig](#)
- 1940-1945 Tyskland besætter Danmark.

Regimentets navnekæder

Som hovedregel skal regimentets arkiver findes under det navn, som regimentet har i dag eller det navn, det havde, da det blev nedlagt.

Hvis du f.eks. har en slægtning, som i 1797 har været inkaldt til tjeneste ved Kongens Regiment, så findes Kongens Regiments arkiver under 4. Bataillon.

1867-1951 4. Bataillon

1865-1867 4. Infanteriebataillon

1863-1865 4. Infanteriregiment

1860-1863 4. Infanteriebataillon

1842-1860 4. Linie-Infanterie-Bataillon

1839-1842 3. Livregiment til Fods

1808-1839 Kronens Regiment til Fods

1766-1808 Kongens Regiment

1749-1766 Kronprins Christians Regiment

1730-1749 Fyenske geworbne Regiment

1729-1730 Prins (Arveprins) Frederiks Regiment

1679-1729 Fyenske Regiment

1661-1679 Fyenske Landregiment til Fods

1614-1661 Fyenske Kompagni af Jydske Regiment Knægte

Men hvis den pågældende havde været i Drabantgarden (Drabantkorpset), som blev nedlagt i 1764, så skal arkivet findes under Drabantkorpset eller Drabantgarden.

Daisy har gjort det noget nemmere, da man kan søge på regimentsnavnet; men husk, at der f.eks. godt kan være flere regiment, som kaldes Kongens eller Kronprinsens regiment, så det er vigtigt at kontrollere, at det er det rigtige regiment, du har fundet. Kig på årstallene.

Husk, at nogle regiment og kompagnier omtales ved navnet på regimentschefen eller chefen for kompagniet, men skal som hovedregel findes under regimentets navn.

Hvis man kender navnet på regimentschefen eller kompagnichefen, så kan man starte med at finde ud af, hvilket regiment, han gjorde tjeneste ved i de opslagsværker og kartoteker, som findes om officerer.

Vær også opmærksom på, at man på DAISY nogle gange skal skrive »bataillon« og ikke »bataljon« for at finde den pågældende bataljon.

Vær ikke overrasket over, at der står noget helt andet på kassen, som du bestiller, da betegnelsen m.m. betyder »med mere«, dvs, at der ligger noget mere i kassen.

Der kan godt ligge flere stambøger i arkivet, som dækker den samme periode, men fra forskellige regiment, i regimentet eller bataljonens arkiv, så det gælder om at vælge den rigtige.

Militærenhedernes størrelse

- En division består af forskellige våbenenheder og har ikke nogen fast størrelse.
- En bataljon eller bataljon ca. 1.000 – 1.500 mand.
- Et kompagni ca. 120 mand.

Søruller fra 1802 -1912

Sørullerne omfatter:

- **Ungdomsruller.**

Fra det år, hvor de var forpligtet til at lade sig indskrive, og indtil de som 15. årige blev overflyttet til hovedrullen.

- **Hovedrullen**

Dem, som blev overført fra ungdomsrullen, eller som er flyttet til det pågældende sølimitområde (lægd), som fortsat er søværnepligtig, men som ikke er blevet slettet eller på grund af alder er overflyttet til ekstrarullen.

- **Ekstrarullen** indeholder oplysninger om dem, som er overført fra hovedrullen og som ikke forinden er blevet slettet af sørullen på grund af fritagelse, alder, kassation eller dødsfald.

- **Tilgangsrullen** er en fortegnelse over dem, som enten er til flyttet eller har opnået den alder, hvor de optages første gang. Tilgangsrullen føres hvert år, men de år, hvor hovedrullen føres, er tilgangsrullen anbragt bagerst i hvert lægd.

- **Beboerrullen** er en fortegnelse over en række nummerede huse i sølimitdistrikterne. Personerne i hovedrullen vil kunne findes i disse beboerruller, hvis der ud for deres navne står anført »Beboer stedet« efterfulgt af et nummer.

Husk også, at søruller – ligesom lægdsruller – findes i forskellige mere eller mindre identiske udgaver og derfor kan findes i mange forskellige arkiver (købstædernes, by-, herreds- og birkefogdernes arkiver, i godsarkiverne, arkiverne for udskrivningskredsene og -distrikternes arkiver og i amternes arkiver m.m. Sørullerne indeholder frem til 1861 flere oplysninger end lægdsrullerne. Indtil 1861 bl.a. om vedkommende er gift, antallet af børn, erhverv og samt oplysninger om de togter, som den pågældende har gjort. Endvidere oplysninger om skippercertifikat og styrmandspatent.

Finde søruller på Daisy:

1802 – 1861:

Arkivskaber: Generalkrigskommissariatet

Arkivserie: Sørulle (brug ikke flertalsformen: søruller).

Nr. ?	Indhold fra ?
13-1	13 1802 Dragør ekstrarulle
13-1	13 1802 Dragør hovedrulle
13-1	13 1802 Helsingør ekstrarulle
13-1	13 1802 Helsingør hovedrulle
13-1	13 1802 Holbæk ekstrarulle

Efter 1861 - 1912

Arkivskaber: Justitsministeriet

Arkivserie: Sørulle

Kig efter nummeret på udskrivningskredsen

40-1 40-2 40 Gruppenr.

1 = Udskrivningskredsen

N = Lægdsrulleåret 1863

1863 = Det år sørullen er ført.

40-1 - 40-2	40 1 N 1863
40-3	40 1
40-4 - 40-5	40 1 M 1862

Lægderne i sørullerne er indført i samme rækkefølge som lægdsrullerne.

Udskrivningskredse og udskrivningsdistrikter efter 1788

1788-1793

4 udskrivningsdistrikter.

Fordelt på stifter og gamle amter inden for stifterne.

Sjællands Stift m.m., Fyns Stift, Ribe Stift, Århus Stift.

1794-1851

6 udskrivningsdistrikter. Fordelt på amter.

1. sjællandske distrikt

København, Frederiksborg, Holbæk.

2. sjællandske distrikt

Sorø, Præstø og Maribo.

Fyns distrikt

Odense og Svendborg.

1. jyske distrikt

Århus, Vejle, Ribe, Skanderborg.

2. jyske distrikt

Randers, Ringkøbing og Thisted.

3. jyske distrikt

Viborg, Hjørring, Ålborg.

1851-1869

8 udskrivningsdistrikter

Fordelt på amter.

1. udskrivningsdistrikt

Staden København

2. udskrivningsdistrikt

Københavns amt, Frederiksborg, Holbæk

3. udskrivningsdistrikt

Sorø, Præstø, Maribo.

4. udskrivningsdistrikt

Odense, Svendborg.

5. udskrivningsdistrikt

Ålborg, Hjørring.

6. udskrivningsdistrikt

Viborg, Thisted, Ringkøbing

7. udskrivningsdistrikt

Randers, Skanderborg, Århus

8. udskrivningsdistrikt

Vejle, Ribe

1869-1914

6 udskrivningsdistrikter

Fordelt på amter.

1. udskrivningsdistrikt

København, Københavns amt, Frederiksborg

2. udskrivningsdistrikt

Holbæk, Sorø, Præstø, Maribo.

3. udskrivningsdistrikt

Odense, Svendborg, del af Vejle.

4. udskrivningsdistrikt

Århus, Ribe, Randers og resten af Vejle amt

5. udskrivningsdistrikt

Viborg, Thisted, Ringkøbing, Ålborg, Hjørring

8. udskrivningsdistrikt

Bornholm.

Hærens skoler

Skoler for hærens børn

I flere garnisonsbyer var der oprettet ganisonsskoler, således i København, Rendsborg (1695), Kristiania og Trondhjem. I 1734 ophævedes de gamle regiments- og kirkeskoler i København. I stedet oprettes fire nye skoler, hvor de mindre børn gratis lærte skrivning, dansk og tysk samt regning. Pigerne lærte at sy. Forældrene fik 1 skilling daglig til hvert barns opdragelse. For pigerne til deres 10. år og for drengene til deres 15. år, hvis forældrene forpligtede sig til, at drengene blev soldater. Fra 1814 måtte forældrene ikke forhindre deres børn i at gå i skole.

I København var der skole på Ladegården i København 1710-68 (ingen arkiver er fundet) og en skole på Sølvgades Kaserne. Artilleriet og fodregimentet på Christianshavn havde også deres egen skole, [Den Classenske Legatskole](#) (stambøger og elevprotokol fra 1820). Herudover var der indrettet skole i [Det Kongelige Christians Plejehus](#) i København og i [Eckenførde](#) samt [Søetatens skoler](#) ved Nyboder.

Der findes skolearkiver bl.a. i arkivet for [Direktionen for Garnisonsskolerne](#). Direktionen blev oprettet ved kongelig befaling af 18. december 1789. Ophævet 1868.

Direktionen bestod af fæstningskommandanten og to garnisonsspræster samt på skift to regimentschefer.

Andre af hærens skoler:

- [Landkadetakademiet](#) (1713-1861).
- [Det Kongelige Artillerikadetinstitut](#) (1744-1863).
- [Hærens Gymnastikskole](#) (1804-1951).
- [Ride- og Beslagskolen](#) (1809-1938).
- [Hærens Elevskole](#) (1816-1912).
- [Kongelige Artillerikorps Underofficersskole](#) (1816-1912).
- [Den Kongelige Militære Højskole](#) (1830-1868).
- [Underofficersskoler](#) (1816-1951)
- [Korporalskoler](#) (1867-1951).
- [Eksercerskoler](#) i Fredericia, Horsens, Kronborg, København, Nyborg, Odense, Randers, Slesvig, Ålborg (1795-1864).
- [Reserveofficeraspirantskoler](#) (1861-1868).
- [Hærens Officersskole](#) (1868-).
- [Intendanturkorpsets Skole](#), Forplejningskorpset (1868-1977).
- [Infanteriskolen](#), også kaldt skydeskolen (1869-1974).
- [Panserskolen](#), kampvognsskolen (1952-1974).
- [Lægekorpssets skoler](#) (1881-1974).
- [Infanteriets Reserveofficerskoler](#) (1887-1975).
- [Sygehjælperskolen](#) (1897-1974).
- [Kystartilleriets Befalingsmandsskoler](#) (1909-1932).
- [Rekrutskoler](#) (1810-1974).
- [Infanteriets Befalingsmandsskole](#) på Kronborg (1909-1966) og Århus-Sønderborg (1909-1997) m.fl.
- [1. Artilleribataljons befalingsmandsskoler](#) (1923-1974).
- [Artilleriskydeskolen](#) (1923-).
- [Ingeniørtroppernes Skoler](#) (1923-1971).
- [Telegraftroppernes Befalingsmandsskoler](#) (1951-1970).

De slesvigske krige 1848-50 og 1864

De indkaldte

- [Eksercerskolerne](#) 1848-1864 i København, Nyborg, Odense, Randers, Slesvig og på Kronborg m.fl.

De sårede eller syge

- *Lazaretter i forbindelse med krigene 1848-50, 1864. m.m.*
Arkivskaber: Forsvarets Lægekorps
Arkivserie: [Lazaretter Treårs-krigen og 1864](#)

De faldne

- Opslagsværker om de faldne i 1848-50 af A.D. Cohen og krigen i 1864 af V. Cohen findes ved receptionen på Rigsarkivet. Navneregistrene er blevet scannet af Rigsarkivet og kan hentes på Arkivalieronline på [dette link](#). Herudover findes en oversigt over [faldne i krigen 1864 vedr. marinen](#).
- Herudover har Rigsarkivet scannet og lagt ud på Arkivalieronline registre over danske soldater i preussisk og Østrig-/ungarsk fangeskab i [1848-50](#) og [1864](#).

De overlevende

Husk, at ansøgningerne nogle gange skal findes under pågældendes soldaternavn (oftest det sted, hvor han kommer fra).

- **Tapperhedsmedalje.** [Indstillingerne er bevaret](#), men medaljerne blev aldrig udleveret af politiske grunde.
- **Erindringsmedaljen 1848-1850.** Først uddelt i 1876. Kopi af ansøgninger findes på Rigsarkivet. Både de bevilgede og afslåede. Er også blevet scannet og er lagt ud på Arkivalieronline [på dette link](#). Senere ansøgninger bl.a. fra udlandet blevet scannet og lagt ud på Arkivalieronline [på dette link](#).
Arkivskaber: Medaljesager
Arkivserie: [Senere ansøgninger](#)

- **Erindringsmedaljen 1864** først uddelt i 1876. Kopi af ansøgninger findes på Rigsarkivet i arkivet [Originale Medaljesager](#), både de bevilgede og afslåede. Er også blevet scannet og er lagt ud på Arkivalieronline [på dette link](#).
- **Jublæumsgaven** for deltagelse i krigen 1848-50. Et engangsbeløb på 100 kr. Ansøgninger fra 1898. Ansøgningerne er opstillet i publikumsmagasinet på Rigsarkivet opdelt på byer, amter og udlandet. Øvrige arkiver i [Finansdepartementet](#), [sekretariatets arkiv](#).
- **Livsvarig hædersgave** på 100 kr. i 1906 til veteranerne fra 1848-50. Kopier af ansøgningerne er opstillet på Rigsarkivet. De [originale ansøgninger](#) ligger i Enkeforsørgelseskontorets arkiv.
- **Livsvarig hædersgave** på 100 kr. i 1914 til veteranerne fra 1864. Navneliste kan findes i Rigsarkivet reception. Ansøgningerne bestilles med angivelse af det nummer, som findes via navnelisten. Husk, at enker efter soldater, som havde deltaget i krigen også kunne søge om hædersgaven. Ligger i [Enkeforsørgelseskontorets arkiv](#).

Invalider og efterladte

- Hvis den pågældende er blevet invalid eller dræbt i krigene findes der mange oplysninger om den pågældende og evt. familie i arkivet for [Centralkomiteen af 1848](#) og Bestyrelsen for de militære underklassers pensionering og for invalideforsørgelsen ([Invalidestystyrelsen](#)), som gennemgås senere.

Dannebrogsmænd (se i Kongelig Hof- og Statskalender)

- Mange soldater og officerer blev udnævnt som Dannebrogsmænd. Nogle - især officerer - blev riddere af Dannebrog. [Ordenskapitlet](#) under Kongehuset besvarer spørgsmål.

Hærens straffearkiver

Husk den administrative opdeling.

Husk, at en ansøgning, brev eller sag som hovedregel starter ved regimentet og herfra videre gennem det administrative system og måske helt op til kongen. Sagen kan have efterladt sig oplysninger eller dokumenter i alle led af sagsbehandlingen.

Et eksempel fra 1797-98

1. En hvervet soldat indsender ansøgning til regimentet om orlov for at rejse til udlandet. Ansøgningen videresendes til:
2. [Generalitets- og kommandokontoret](#), som udarbejder en beslutning (evt. ad mandatum, dvs. på kongens vegne efter mandat af kongen) eller til forelæggelse for kongen:
4. Kongens beslutning findes i Generalitets- og kommandokontorets arkiv under [Kongelige ordrer og resolutioner](#).

Straffe

- [Regimentets auditørs arkiv](#).
- [Generalauditørarkiverne](#) (1620-2007) med bl.a. skifter og militære straffesager, relationer til kongen og kgl. resolutioner
- [Generalauditoriatets arkiv](#) (1652-1848).
- [Krigsministeriets arkiv](#) (1848-1950).
- [Overkrigsrettens arkiv](#) (ankesager).
- Krigsretssager mod de enkelte officerer, søg evt. på navnet. Officerne kunne indtil 1848 vælge mellem at få sagen for krigsretten eller overlade det til kongen at dømme i sagen.

Straffeanstalter

- Bremerholm (1675-1678, 1684-1739), findes i arkivet for [Holmens chef](#).
- [Garnisonskommandanten på Kastellet i København](#) (1680-1881).
- [Københavns Stokhus](#) (1774-1860).

- [Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset](#) på Christianshavn (1820-), også arbejdsbog for Kastellets Krudttårns fanger og slaver.
- [Fæstningskommandanterne ved fæstningerne](#), materiale vedr. fanger og slaver.
- [Det kgl. Generalkommissariatskollegium](#) (1831-1847).
- Kronborg (1655-1878). Kig i Generalauditøren, [Auditøren for Kronborgs](#) arkiv samt i Fæstningskommandantens arkiv.
- Rendsborg (1760-1878). Kig i Generalauditøren, [Auditøren for Rendsborgs](#) arkiv.
- Garnisonsarrester.

I 1919 blev de militære strafferetter afskaffet. Straffesagerne overgik til de civile retter.

Militære skiftesager

- Skiftearkivalier i [auditør- og generalauditørarkiverne](#) (1626-1865).

Spidsrodsstraffen i den danske hær blev først afskaffet i 1836.

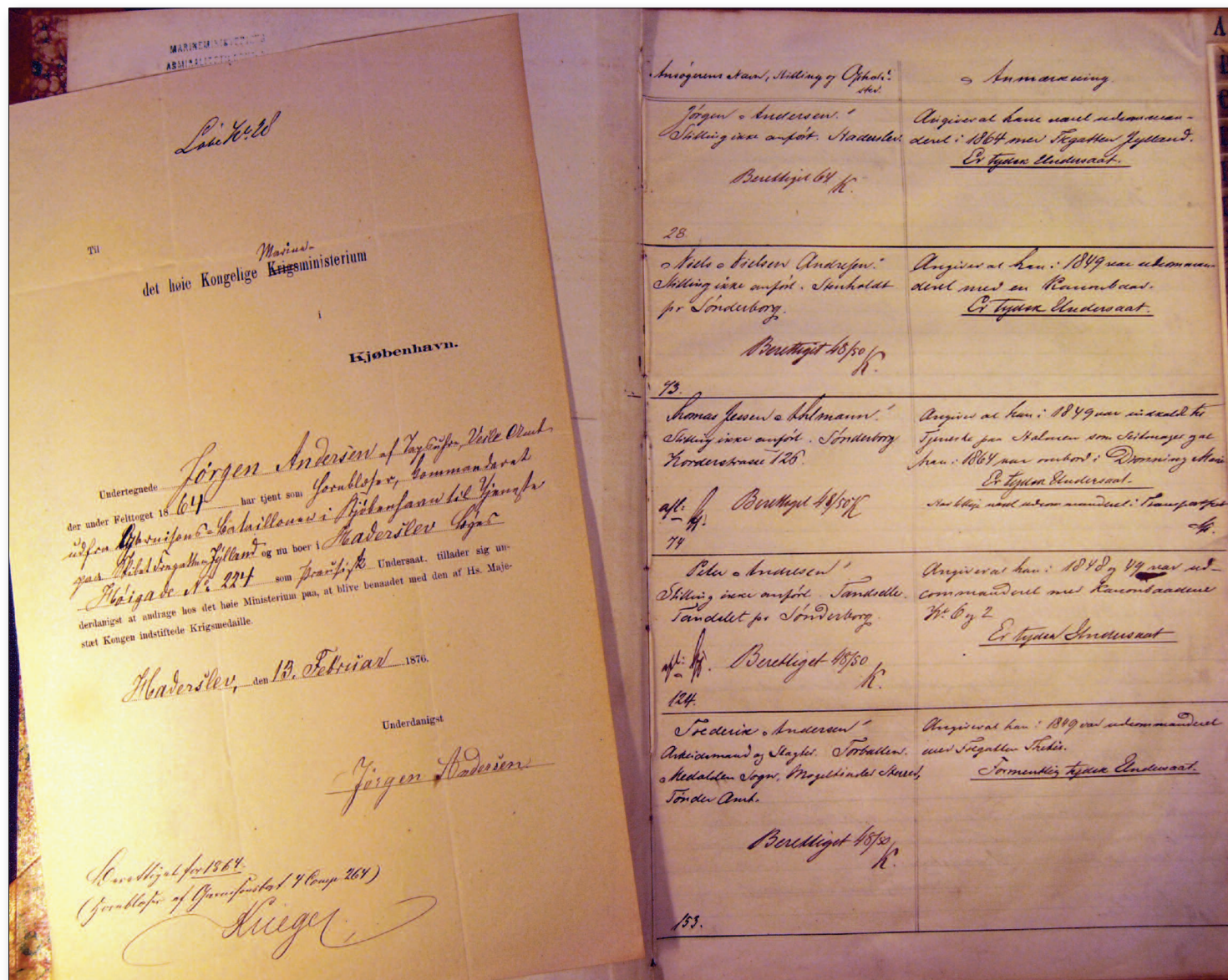

Ansøgninger om erindringsmedalje fra søværnets personel

Arkivet består af en protokol og en række ansøgninger. Ansøgerne er indført i protokollen, så man skal bestille begge arkivalier.

Arkivskaber: Marineministeriet
Arkivserie: Andragender om erindringsmedalje.

På Arkivalieronline er der udlagt en scannet udgave med [Ansøgninger om erindringsmedalje, Marinen](#).

Andre arkiver om hærens officerer

Arkiver vedrørende hærens officerer

- Militære etater (1681-1750).
- Kongens håndbøger, (1680-1789).
- Rejsepas (1679-1743).
- Forfremmelsesbedømmelser (1842-1950).
- Konduitelister (1730-1909).
- Bestalling for afdøde officerer (1809-1850),
- Rejserapporter fra officerer.
- Forestillinger for kongen m.m.
- Kongelige resolutioner (1671-1910).

Regimenstarkiver

- Generalhvervekommissionens arkiv med bl.a. stamarkiver over officerer fra ca. 1765.

- [Krigsarkiverne](#) (1500-1864) med bl.a. tabslister fra krigene 1807-14, 1848-51 og 1864, auxilliærkorpserne i Frankrig.

Tilladelse til at indgå ægteskab

- [Justitsarkivet](#) med frisedler bl.a. med tilladelse til ægteskab.

Sygdom og svagelighed

- [Garnisonskompagnier](#) (1774-1864).
- [Krigshospitalet på Københavns Ladegård](#) (1710-68).
Kun kirkebøger er bevaret.
- [Det kongelige Christians Plejehus](#) (1764-1864).
- [Københavns Garnisonssygehus og Militærhospital og Militærhospitalet i København](#) (1828-1965) med bl.a. kassationsprotokoller.

Oberst Engelstedts kamp med kosakkerne 1813

Pension og invalideforsørgelse

Pensioner til hærens og søværnets officerer

Blev forsørget ved regimentet eller ved kongelig nådesbevilling. Enhver form for tildeling af pension krævede kongens resolution. Pensionerne ved finansieret ved fradrag i løn, bøder samt tilskud fra staten. Statens tilskud til pensionerne kom fra bl.a. 1712 fra postpensionskassen, hvis midler stammede fra postvæsenets overskud. Krigshospitals-, pensions- og enkekasserne udgjorde én kasse frem til 1851.

Arkiverne vedrørende ansøgning og bevilling af pension findes i arkiverne for:

- [Skatkammeret](#) (1660-1802).
- [Krigshospitalskassen](#) (1682-1851).
- [Postpensionskassen](#) (1712-1786).
- [Postkassepensionsdirektionen](#) (1712-1816).
- [Den almindelige Pensionskassedirektion](#) (1816-1842)
- [Finansministeriet, pensionskontoret](#) (1848-1987).

Pensioner til hæren og søværnet officerers enker

Arkiverne vedrørende ansøgning og bevilling af enkepension og støtte til efterladte børn findes i arkiverne for:

- [Krigshospitalskassen](#) (1682-1851).
- [Landofficerernes Enkekasse](#) (1707-1739).
- [Søofficerernes Enkekasse](#) (1727-1739). Kun få regnskaber.
- [Pensionskassen for Landmilitæretatens enker og børn](#) (1739-1775). Omfatter også søetaten.

Samtidig blev det for hærens og søværnets officerer gjort som en betingelse for tilladelse til indgåelse af ægteskab, at de ved indskud i pensionskassen sikrede hustruen en enkepension.

- [Den Almindelige Enkekasse](#) (1775-1845).
- På www.fogsgaard.org findes et navneregister, der henviser

til arkiverne på Rigsarkivet (den almindelige enkekasse).

- [Statsanstalten for Livsforsikring](#) (1845-1990).

Hvervede menige og underofficerer og enker (hæren)

- [Krigshospitalskassen](#) (1682-1851).
- Optagelse i [Det kongelige Christians Plejehus](#) i København senere flyttet til Rendsborg (1764-1854).
- Fra 1767 positiv særbehandling ved besættelse af særlige underordnede offentlige stillinger efter 12-24 års tjeneste.
- Mulighed for at nedsætte sig som frimestre efter 14-15 års tjeneste.

Håndværkere, matroser, underofficerer, enker (søværnet)

- Beskæftigelse på Holmen ved særlige skånejob.
- [Søkvæsthuset](#).
- [2. divisions mønsterskrivers arkiver](#).
- Københavns fattigvæsen. [Søetstens pensionister](#).
Fra 1799 overtog Københavns Kommunes fattigvæsen udbetalingerne, men ikke tilkendelsen af pensionen, som søetaten fortsat besluttede.

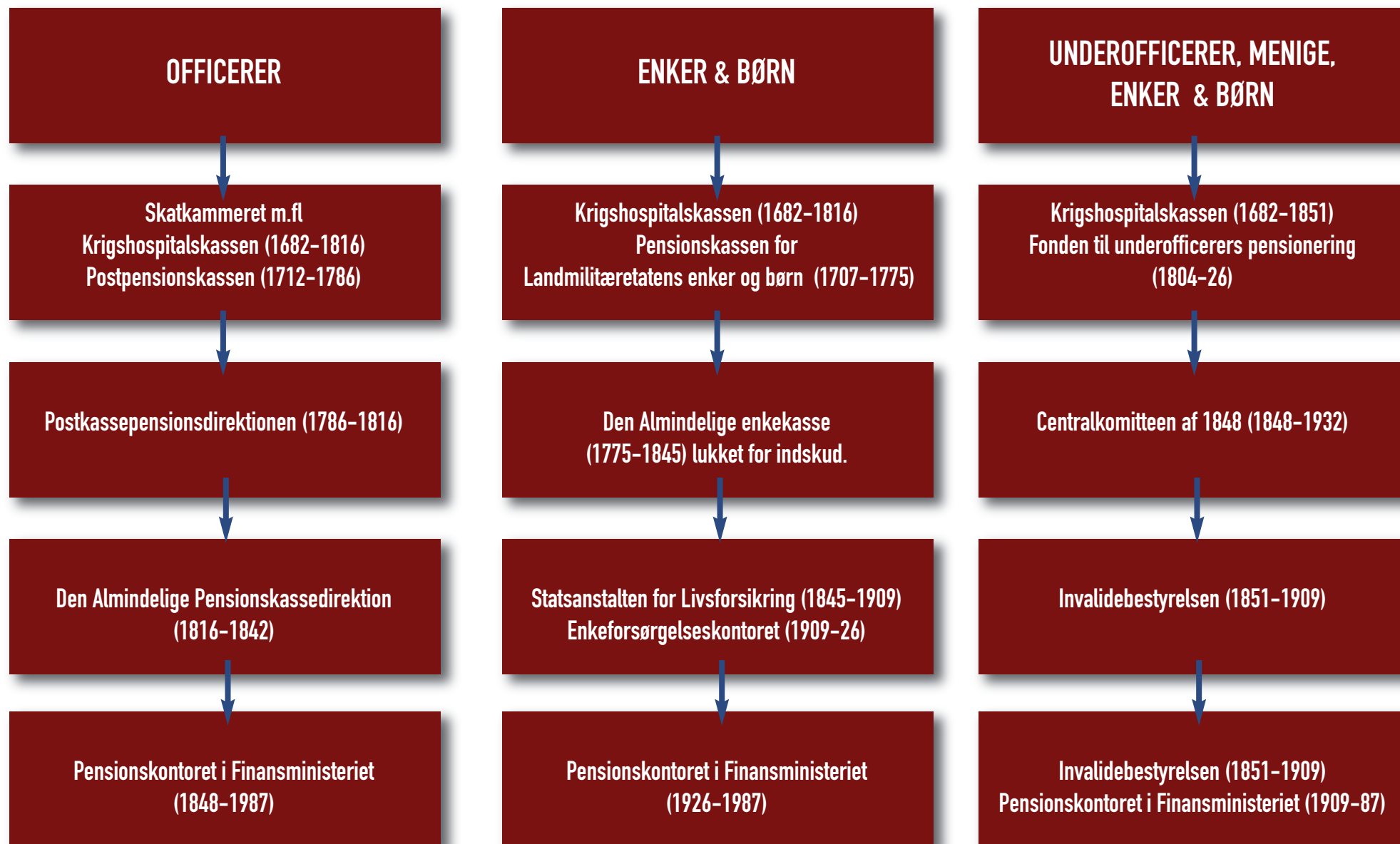
De militære underklasser ved hæren og søværnet herunder de ligestillede civil ansatte samt deres enker og børn.

- [Invalidebestyrelsen](#) (1851-1909)
- [Finansministeriet, pensionskontoret](#) (1909-1987)
- [Enkeforsørgelseskontoret](#), kun enker og børn (1909-1926) og herefter [Finansministeriet, pensionskontoret](#) (1926-1987)

Statssekretariatet for Nådessager (1840-49)

Ansøgninger til kongen om økonomisk hjælp, både civile og militære. Ligger samlet på personens efternavn. [Link til arkivet](#).

Oversigt over pensionsarkiver

Centralkomiteen af 1848

Efter krigene i 1848-1850 og 1864 blev der for privat indsamlede midler udbetalt understøttelse til invalider og til såredes og faldnes efterladte, senere også til skadelidte ved stormfloden 1872.

For administrationen stod Centralkomiteen i København.

Centralkomiteen af 1848 blev formelt ophævet som følge af oprettelsen af Invalidbestyrelsen i 1851, idet Centralkomiteens midler og understøttelsesforpligtelser blev overtaget af den nye, statslige bestyrelse.

En del arkivalier vedr. Centralkomiteens virksomhed er som følge deraf blevet indlemmet i Invalidbestyrelsens arkiv. En lignende arkivsammenblanding mellem den statslige og den private institution er til en vis grad sket med arkivalier fra den omstrukturerede Centralkomite efter krigen 1864.

Det skal dog bemærkes, at komitéen allerede havde genoptaget sit arbejde under koleraepidemien i 1853.

De pågældende arkivalier fra Centralkomiteen er registreret sammen med komiteens øvrige arkiv, men forbliver indordnet i Invalidbestyrelsens arkiv.

Sagerne blev inddelt i følgende grupper:

- [A-sager](#) (krigsinvalider efter krigen i 1864)
- [B-sager](#) (enker efter krigen i 1864).
- [C-sager](#) (krigsinvalider efter krigen i 1864).
- [E-sager](#) (om ekstrahjælp).
- [O-sager](#) (fast årlig ydelse til invalide soldater. *Ansøgningerne med nr. 792-868 mangler*).
- [P-sager](#) (enker og deres børn efter krigen i 1848-50).
- [Q-sager](#) (andre efterladte, f.eks. forældre, søskende).

Der er ikke bevaret nogen P- eller Q-sager som en samlet række i Centralkomiteens arkiv, men der findes nogle navneregistre til disse sager.

- S-sager (hjælp til fortrængte embeds- og bestillingsmænd). Start altid med at findes sagens journalnummer i de navneregistre, som findes i tilknytning til de pågældende sager.

Hvis sagen ikke findes, kan det skyldes, at sagen er overtaget af Bestyrelsen for de Militære Underklassers Pensionering og for Invalideforsørgelsen og skal findes i [Invalidbestyrelsens arkiv](#).

Link til [Centralkomiteens arkiv](#).

Invalidebestyrelsen

Først med Lov af 9. april 1850 ang. pensionering af militæretaternes understøttelse samt om invalideforsørgelse, blev der fastsat regler om forsørgelsen enker og børn af de til militæretaternes underklasser hørende personer m.fl.

Loven omfattede såvel hærens som søværnets underklasser, dvs. menige og underofficerer samt dem med dem ligestillede (f.eks. fastansatte håndværkere og civile medarbejdere); men også f.eks. bønder, som var blevet udkommanderet til at transportere soldater, materialer og andet udstyr for hæren eller deltog i arbejdet med at grave befæstninger og skyttegrave m.m.

De vigtigste arkivserier i Invalidebestyrelsens arkiv er:

- **Journalregister**, hvor man skal starte med at finde ekspeditionerne i sagen angivet med bogstaver og numre, hvor især det sidste bogstav med nummer er vigtig, da det er under det sidste bogstav og nr., man skal finde journalsagen.
- **Journal**, hvor man kan se hvilke ansøgninger, der indsendt fra den invalide, den efterladte hustru eller fra andre myndigheder, som har været involveret i sagen (især regimentet og sognerådet og præsten).
- **Journalsagerne**, som indeholder ansøgningsskemaet og de breve, dokumenter og attester, som er indgået i sagens behandling.
- **Kopibøgerne**, hvor man kan se et kortfattet notat om henvendelsens indhold og sagens ekspedition.
- **Lægeprotokollerne**, hvor du kan finde lægens håndskrevne notater om den invalide, og som blev indsendt fra de lokale læger (kredslæger eller distriktskirurger).

Start med at bestille **journalregistret** for det eller de år, hvor du tror, at ansøgningen er indsendt.

Arkivskaber: Invalidebestyrelsen

Arkivserie: [Journalregister](#)

I journalregistret skal sagen findes på soldatens efternavn eller hans soldaternavn (oftest er soldaternavnet det sted, hvor han kommer fra) eller på enkens navn.

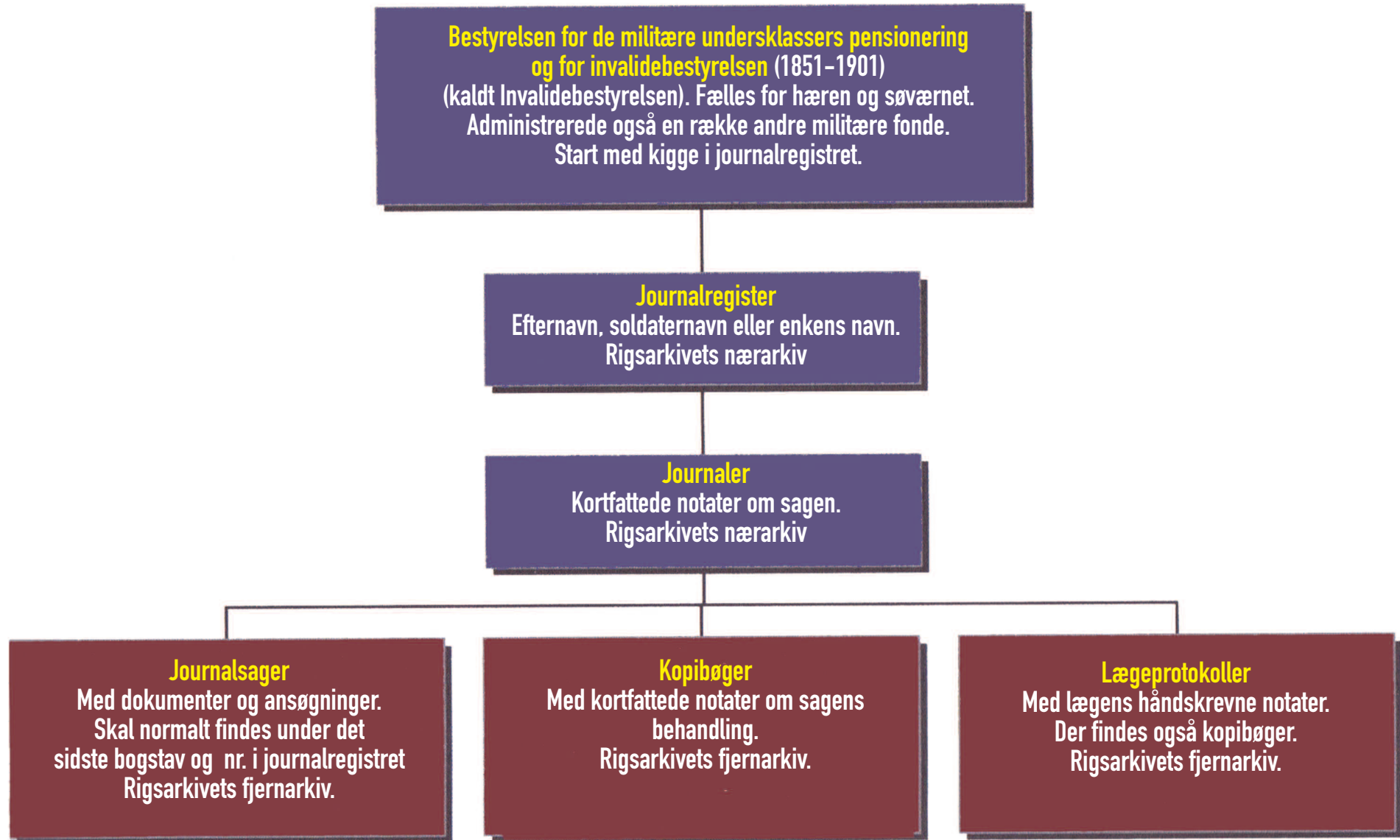
Ud fra det sidste bogstav og nr. i journalregistret kan du bestille journalsagen med ansøgningsskema og andre dokumenter.

Arkivskaber: Invalidebestyrelsen

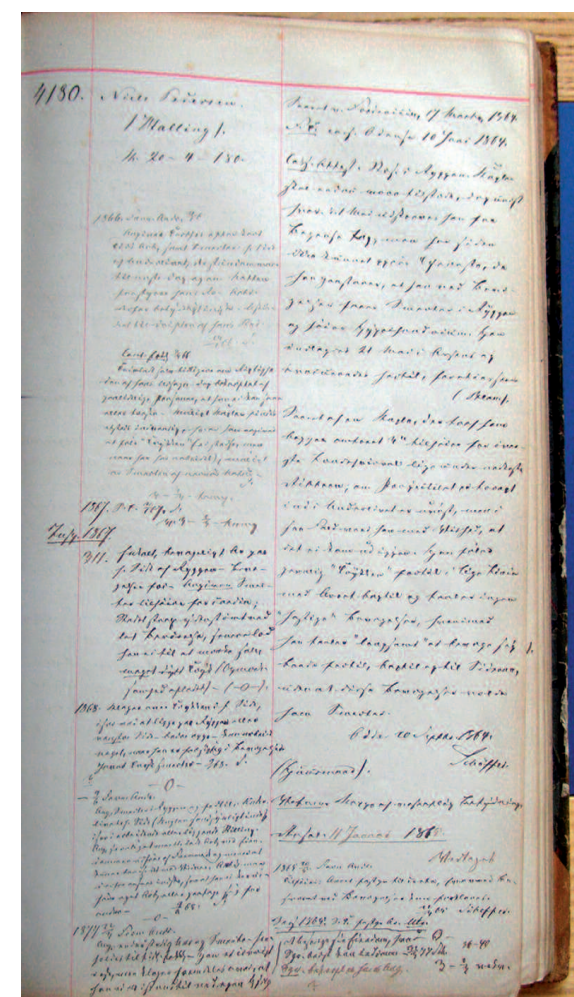
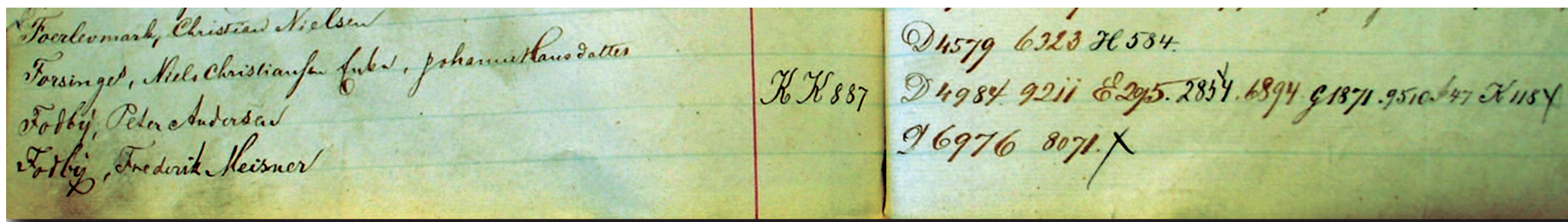
Arkivserie: [Journalsager](#)

Invalidebestyrelsen

Journalregister

Søværnets ledelse

Admiralitets- og Kommissariatskollegiet (admiralitetet) var søværnets øverste administrative enhed med indstillingsret til kongen. Fungerede under forskellige navne fra 1679-1848, hvor sagerne overgik til Marineministeriet.

Admiralitets- og Kommissariatskollegiet er her i arkivmæssig henseende opdelt i Admiralitetet, Søkrigskancelliet, søindrulleringen.

Admiralitetet (1655-1848)

Under Admiralitetet sorterede kommandoen på Holmen, over divisionerne og kadetkorpset, sager om indrullering, udskrivning, lodsvæsen, Søetatens retsvæsen samt dens skoler og Bremerholms kirke.

I 1805 udskilles indrulleringssagerne fra de almindelige rækker af kopibøger og journaler og i 1841 på samme måde divisions- (dvs. mandskabs-) sagerne. De meste relevante arkiver for slægtsforskere i Admiralitetets arkiv er [absentrullerne](#) (1840-1847), [anciennitetslisterne](#) (1563-1769), [bestallingsprotokollerne](#) (1676-1711), [betalingsrullerne](#) (1714-1794), [deliberationsprotokollerne](#) (Referater af admiralitetsforhandlinger og af domssager), [Forestillinger](#) (1681-1848), [Indkomne sager](#) (1659-1848), [indrulleringssager](#) (1700-1848), [kongelige resolutioner](#) (1643-1848), [kadetruller](#) (1698-1847), [kopibøgerne](#) (1673-1848), [lister over søofficerer](#) (1720-1834).

Søkrigskancelliet (1735-1848)

Fungerede som søetatens depeche- og arkivkontor. De meste relevante arkiver for slægtsforskere i søkrigskancelliets arkiv er: [anciennitetslister](#) (1563-1769), [bestallinger](#) (1670-1809), [bøger over faste officerer og månedsløjtnanter](#) (1807-1814), [fortegnelse over søofficerer](#) (1753-1831), [indkomne sager](#) (1659-

1847), [kongelige forestillinger](#) (1735-1844), [konduitelister](#) (1755-1938), [kongelige resolutioner](#) (1671-1910), [kongens flådetabeller](#) (1772-1811), [Kongens håndbøger med flådelister](#) (1736-1846), [kopibøgerne](#) (1735-1847), [ugentlige rapporter til kronprinsen](#) (1794-1796), [tilbageleverede udnævnelsescertifikater](#) (1823-1841)

Søindrulleringen (1740-1851).

De meste relevante arkiver for slægtsforskere i søindrulleringens arkiv er: [afgangs- og tilgangslister samt præsteattester](#) (1804-1821), [afskedspasser](#) (1813-1813), [folkelister](#) (1792-1828), [gagebøger](#) (1789-1838), [indkomne sager](#) (1778-1828), [indrulleringsbøger](#) (1779-1806), [kopibøger](#) (1779-1815), [kvæsthusbreve](#) (1789-1815), [Københavns søruller](#) (1740-1828), [købstadssøruller](#) (1740-1819), [norske søruller](#) (1779-1813), [søruller over det sjællandske distrikt og København](#) (1800-1821), [sessionsprotokol for det sjællandske distrikt](#) (1802-1828), [skibsbemandingslister for København](#) (1792-1828), [Skipperjournaler](#) (1780-1828), [skrivelser vedr. den slesvigske og holstenske søindindrullering](#) (1803-1804), [Søruller for Samsø](#) (1814-1825), [Udskrivningsbøger](#) (1812-1823).

Marineministeriet (1848-1959).

De meste relevante arkiver for slægtsforskere i Marineministeriets arkiv er: [forfremmelsesrådet](#) (1868-1932), [indkomne sager](#) (1629-1925), [journalsager](#) (1848-1962), [lægdsrullemandskab](#) (1862-1942), [Mandskabsjournaler for skibene](#) (1780-1850), [officersstamblade](#) (1900-?), [register over værnepligtige](#) (1861-1864), [stamruller](#) (1862-1943), [sønderjysk sørulle](#) (1908-1920), [sørullemandskab](#) (1887-1895), [skibsjournaler](#) (1650-1993).

Holmens faste stok

Håndværkere fra Holmens faste stok ca. 1850. Fra venstre en kvartermand, tømmermand, lærling og pensionist.

Når man leder efter slægtninge, som har tilhørt Holmens faste stok, så er Holmens kirkebog en god hjælp. Nr. 5. i september 1784 er Joachime Maria. Hans far er Johan Henrich Höyer. Ud for faderens navn står Not. 1 D:3C:No 11. Dvs. at faderen kan findes i 1. divisions mønsterrulle for 3. compagni, hvor han i 1784 er indført under nr. 11. Ved brug af divisionbøgerne kan man følge faderen tilbage til det tidspunkt, hvor han blev optaget i den faste stok samt følge ham, indtil han udtræder af den faste stok inkl. en evt. pensionsperiode evt. også med oplysninger om hans død.

66 1784 September	
7: 5te Joachime Maria	Fad: Johan Henrich Støjer Mat 1 D: 3 C: No 11 Mod: Anna Cathrine Hans Dr Christopher Fridericksen Højbaadmand Daniel Henrichsen, Ritra Rasmus Peter Hansen Gæst Mad: Maria Berth Monnaghs Rønn Jomfr: Anna Christine Svendsen
7: 5te ditto Friderick Carl	Fad: Paul Larsen Mat 2 D: 9 C: No 76 Mod: Nette Mortens Dr Hans Iver Horn Studiosus Medicina

Holmens faste stok

Børnene

Gik i skole i Nyboder indtil 1872.

Pigerne gik også i skole og kan findes i de samme arkiver.

Drengenes uddannelsesforløb

- 8 år rugdreng.
- 10 år kostdreng.
- 12 år kompagnidreng.
- 14 år opløber.

Herefter blev de antaget til uddannelse som håndværker, matros, artillerist eller (meget sjældent) som kadet.

Håndværkere

Tjenestetid på livstid, senere på åremål.

Husk, at der også var håndværkere med på skibene, bl.a. mange tømrere og sejlmagere m.fl.

Matroser og artillerister

Tjenestetid 3-5 år. Mulighed for matroserne at være frimænd og sejle med fremmede handelsskibe.

Chefen for Holmen

Blev kaldt Tilsynsmand på Bremerholm (1570-1612), Tilsynsmand på Holmen (1613-1648), Holmens Admiral (1648-1658), Holmens Chef (1658-1792), Overekvipagemesteren (1792-1856), Chefen for Orlogsværftet (1857-1969).

Arkiver

- Holmens chef med bl.a. [divisionsruller](#) (1694-1709), [divisionsbøger](#) (1770-1856), [konduitelister](#) (1789-1897), [register over befarne og lærlinge](#) (1868-1886),

- [Ekviperingssekretariatet](#) med bl.a. [udskrivningslister](#) (1784-1815) [betalings-](#) og [afregningsruller](#) (1779-1814),
- [Arkiver vedr. skipperboderne](#) (1660-1694).
- [Nyboders husbøger](#) (1732-1924)
- [Husbøger over Nyboder](#) (1721-1797)
- [Skiftesager](#) i Den Kombinerede Rets arkiv (1684-1797).
- Arkiver vedrørende [Holmens hæderstegn](#) (1801-1989).

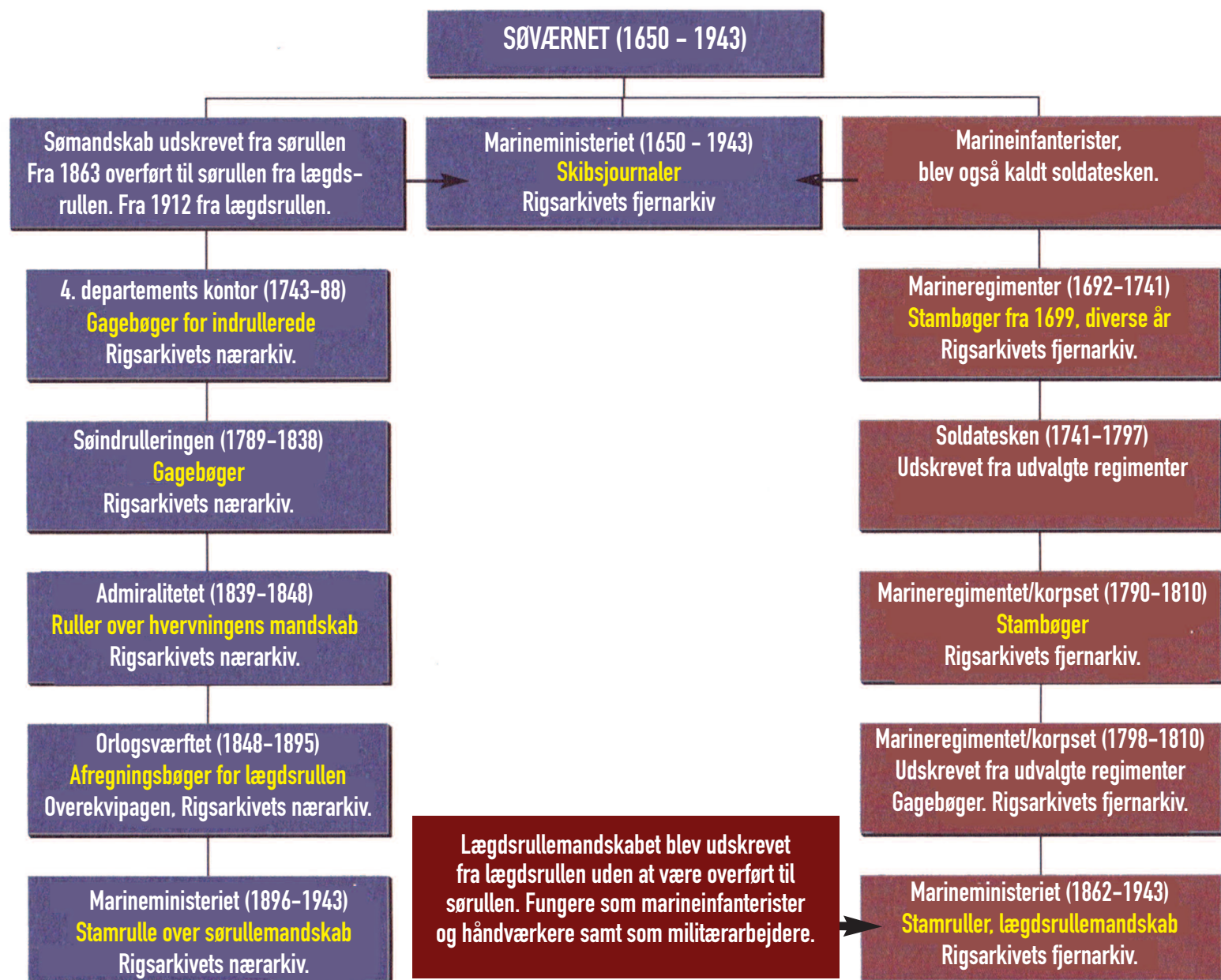
Nyboders Mindestue

Ligkasseprotokol for tømrersvendene (1824-1909).

En rugdreng fra Nyboder 1884
Tegning af C. Schleisner.

Sørullemandskabet - Marineinfanteriet - Soldatesken

Hoved-Nr. 8171

Værnepligtig af Sønnen

Hef. befaren *Peder Loren Pedersen*født 1861 i *Byrum* har gjort Togter,

Tilkommer:

	Kr.	Øre	Kr.	Øre
13-00 Hjemme-Underholdningspenge, 5 Rd. pr. Maaned: <i>1/30</i> Maaned	16	80	13	66
fra <i>22 Februar</i> til <i>4 April</i>				
10-00 Lønning, Tillæg m. v.: <i>Pr. Magasinet</i> <i>1/30</i> Md. a <i>12</i> Rd.	10			
Kasernesbet. fra <i>5 April</i> til <i>29 April</i>				
150-00 Opmaalingsbet. <i>Skærbund</i> <i>1/5</i> Md. a <i>12</i> Rd.	60			
fra <i>30 April</i> til <i>29 Marts</i>				
<i>Skiftebet.</i> <i>5 - 3 -</i> <i>15</i>	15			
fra til Md. a Rd.				
Garnisonssygehuset:				
fra til Md. a Rd.				
Munderingspenge i Dage a 10 Ø	85		170	
6-00 Hjemrejsepenge	13		16	
			189	66

5 Kreds, 468 Lægd, Litra F, Løbe-Nr. 2

8171

Modtaget:

	Kr.	Øre	Kr.	Øre
ved Udskrivningskredsen			Underholdningspenge	10
ved Sekretariat- og Kommando-Kontoret:				
ombord i Kasernesbet.			<i>Skærbund</i>	6
ombord i <i>Marstrand</i>			<i>3/5 & Skærbund 81 alt</i>	
			<i>Skærbund 570 alt</i>	57 81
			<i>5781</i>	
ombord i				
ved Beklædningsmagasinet:				
Sotroje, blå Kiseys			Skjortekrave, mellemblaa	
Par Beklæder, blå Kiseys			Livrem af sort Læder	
Øserommet, Rensings			Distinktionsbaand	
Par Beklæder, Rensings			Dewias Skjorte, hvide	
Natstroje, blå og hvidtrådede			Par Læderko	
Utholdstøje, mørkeblaa			Par Utholdstøje	
Halterklæder, sorte Lædags			Skjorte, hvide Nankin	
Huor, blå Klæde, med Kokarde			Par Beklæder, hvide Læder	
Huorbaand				
Transport				
samt i Afregning <i>29/987</i>				115 85
				189 66

Et eksempel på en afregningsbog fra 1887

Søværnets officerer og månedstjenere

Uddannelse af søofficerer

Litteratur:

Søkadetakademiet i oplysningstiden af Jacob Seerup. Marinehistoriske skrifter. 2011.

Skoler og arkiver

- Københavns Navigationsskole (1805-1991). Hørte oprindeligt til Københavns Skipperlaug.
- Søkadetakademiet/søværnets officerskole (1701-) Alfabetisk register over søkadetter (1716-1945).
- Marineministeriet med ruller over søkadetkorpset (1848-1935)
- Søværnets personelkontor med register til stamruller over søkadetter (1925-46)
- Den Kombinerede Ret, justitsprotokol for det kongelige søkadetkorps samt sager til søkadetkorpsets justisprotokol (1802-1839).

Sygdom og svagelighed

Søværnets havde sit eget hospital indtil 1867, hvor Københavns Garnisonshospital og senere også Københavns Militærhospital blev fælles hospital for de to værn.

- Søkvæsthuset (fungerede både som sygehus og fattigstiftelse).
- Sættens Hospital (1806-1867).
- Københavns Garnisonshospital og Københavns Militærhospital (1867-1965).

Søkadet 1795

Søværnets domstole og straffearkiver

Holmens og søværnets straffearkiver findes mange steder i søetatens arkiver på Rigsarkivet. Neden for er angivet navnene på nogle af søværnets (søetatens) arkivskabere, som ligger inde med straffesager.

- [Overadmiralitetsretten](#) (1657-1864).
- [Underadmiralitetsretten](#) (1659-1778).
- [Den Kombinerede Ret](#) (1747-1919).
- [Overkrigsretter og generalkrigsretter](#) (1757-1808, 1757-1845).
- [Holmens Chef](#) (1814-1862).
- [Justitssergeanten - Gammelholms hovedvagt](#) (1785-1874)
- [Generalauditøren Søetaten](#) (1746-1869).
- [Orlogsværftet, overekvipagen](#) (1843-1851).

Standretssager kan bl.a. findes i:

- [Admiralitetet, standretsprotokoller](#) (1722-1732).

Om bord på skibene blev straffe dømt af skibsretten og indført i skibsjournalen.

Med Straffelov for Krigsmagten af 7. maj 1881, som trådte i kraft den 1. juli 1881, skete der en ophævelse af de i krigsartikelbrevene og andre bestemmelser gældende straffebestemmelser for såvel flåden som hæren. Den nye lov var en fælles straffelov for begge værn.

gv Fremover kunne der idømmes:

- Livsstraf (dødsstraf).
- Strafarbejde.
- Fængselsstraffe: simpel arrest, dvs. kvarterarrest eller vagtarrest, arrest i bøjen (simpel eller streng), mørk og lys arrest (med eller uden indskrænket kost), fængsel på vand og brød (simpel eller strengt), fæstningsarrest (simpel eller strengt) samt statsfængsel.
- Irettesættelse.

Uden dom kunne de berettigede officerer og chefer fra 1881 idømme ompudsning, ekstraarbejde og ekstravagter, inddragelse af vin og brændevin, irettesættelse, simpel arrest, ensom arrest, arrest i bøjen, lys arrest og mørk arrest på fuld eller indskrænket kost, simpelt fængsel på vand og brød samt bøder op til 40 kr. for overtrædelse af den Civile Borgerlige Straffelov.

Simpelt fængsel på vand og brød måtte kun pålægges i indtil 10 dage. Tilsvarende gjaldt de andre arreststraffe.

Om bord på krigsskibe kunne der ske indskrænkning af fritid, tildeling af ekstraarbejde og ekstravagter, ekstratur til rors samt indskrænkning af vin eller brændevinsration. Endvidere kunne der anvendes straffe svarende til 20 dages simpel fængsel på vand brød uden, at straffen kunne indbringes for Den Kombinerede Ret.